

Paradiset er ikke til salg

Statens Filmcentral

Paradiset er ikke til salg En film af Teit Ritzau

Medvirkende:
Christine Jorgensen
Giorgia O'Brian
Thomas Holck
Hanne Rasmussen
High Society
m.fl.

Manuskript: Ole Henning Hansen og Teit Ritzau

Foto: Dirk Brüel
Peter Roos
Jan Weincke
Henning Bendtsen
Christine Jorgensen

Fotoass.: Birger Bohm
Fritz Schrøder
Peter Sølborg
m.fl.

Lyd: Iben Haahr Andersen
Jørgen Lyd Nielsen

Stills: Kim Bülow

Lys: Leif Barney Fick

Konsulent: Preben Hertoft

Prod. ledelse: Louise Kjær og Gerd Roos

Teknisk instruktør og klipper: Ole Henning Hansen

Instruktør: Teit Ritzau

Produceret af Saga Video & Kortfilm A/S for Statens Filmcentral 1984

Denne pjeces, der er udgivet af Statens Filmcentral, udleveres gratis i forbindelse med forevisning af filmen. Henvendelse til Statens Filmcentral, Vestergade 27, 1456 København K. eller Jyllandskontoret, Lundingsgade 33, 8000 Århus C.
Lay out: Kjeld Brandt. Trykt hos Frede Rasmussen, København.
Udgivet af Statens Filmcentral, 1985.

Teksten i pjecen er et uddrag – i redigeret form – af Preben Hertoft og Teit Ritzau: Paradiset er ikke til salg. Trangen til at være begge køn.
Lindhardt og Ringhof, 1984. 140 sider, gennemillustreret.

Paradiset er ikke til salg

Hvorfor interessere sig for et emne som kønsidentitet? De fleste mennesker har utvivlsomt et meget ringe kendskab til hvad kønsidentitet overhovedet er, og de samme mennesker lever sikkert lykkeligt med deres uvidenhed og bliver overraskede over netop Danmarks rolle i denne forbindelse.

En række nutidige strømninger, specielt fra Amerika, tyder på at interessen for den yderste del af kønsidentitetens spektrum – de intersexuelle, transvestitter, og transsexuelle, er stadig stigende. En række underholdende og populære film er eksempler på dette.

Det er ikke første gang i vort århundrede, at man har kunnet spore en sådan interesse. Måske bliver 80ernes aftager til diskussionen om hippier og fri kærlighed i 60erne, og kvindefrigørelse i 70erne, spørgsmålet om grænserne for det kvindelige og mandlige. Denne afgrænsning har altid optaget menneskeheden, men er i vores tid blevet forbundet med en voksende narcissisme – i mange sammenhænge karakteriseret som det »moderne« menneskes svaghed.

Det er bl.a. det Charles Aznavour i sangen »What makes a man, a MAN?« (Hvad gør en mand til en MAND?), så rammende beskriver, når han fortæller om manden der lever af at optræde som kvinde, for til slut at opsummere mandens følelser og vrede:

I'm just a victim of my time
I stand defendless
Nobody has the right to be
the judge of what is right for me
Tell me if you can:
What makes a man, a MAN?

(jeg er kun et offer for min tid / Jeg står forsvarsløs / Ingen har ret til / at dømme om hvad der er rigtigt for mig / Fortæl mig hvis du kan: / Hvad gør en mand til en MAND?).

Det at være afhængig af sin tid, og måske også forsvarsløs, men alligevel stærk nok til at ingen andre med nogen ret kan være dommere, karakteriserer de mennesker denne film vil præsentere. De er en broget flok, faktisk ligner de hinanden meget lidt, men de opfylder tilsammen to formål: De danner et spejlbillede af de såkaldt »normale« kønsroller, og de er med til at fortælle et stykke forunderlig Danmarkshistorie.

Drømme og realiteter

Jeg vil være en anden

Mange mennesker har i perioder drømt om at blive en anden eller har inderst inde følt, at de var en anden, end den, de gav sig ud for. Hvor mange af os har ikke i perioder haft fantasier om at være forbyttede børn, skabt til et mere farverigt liv end det, vi lever, Eventyrene om Askepot og Den grimme Ælling har sin store tiltrækning: eller alle fortællingerne om frøen, der når den kyskes af den rette, forvandles til en prins eller prinsesse og lever lykkeligt til sine dages ende. Håbet om den store gevinst i lotteriet eller tipning er et mere prosaisk sidestykke.

Drømmen om forvandling, om at komme til at leve et andet liv – om ikke andet, så for en stund – kender vi alle, selv om de fleste af os efterhånden lærer at affinde os med, at vi er og forbliver frøer uden mulighed for eventyrets forvandling. For vi har jo også hørt de eventyr, der advarer os mod at ville det umulige, fx det om Konen i Muddergrøften, der ville være både konge og pave og såmænd også blev det, men ikke kunne styre sig og ville være Vorherre selv, hvorefter hun havnede i muddergrøften. Man skal ikke stræbe for højt, man skal ikke ville det umulige.

Men der er mennesker, der trods alle advarsler prøver at realisere umulige drømme. Og som også ofte kommer til at betale en høj pris for det. Fx drømme om at gå ud over de grænser, deres medfødte natur sætter, som prøver at leve og fungere som det andet køn i større eller mindre grad. Det kan volde dem mange problemer, både af indre og ydre art. Deres indre problemer er ikke lette at afbøde for andre. Men vi kunne godt lette dem deres ydre tilværelse. For mennesker, der er anderledes end flertallet, bliver ofte misforstået og forfulgt, hvad der gør deres tilværelse unødigt svær.

Vi har alle kvindelige og mandlige træk uanset om vi vil være ved det eller ej. Det gælder både i vores kropsbygning, vores hormoner og i vores sind. Vist er der forskelle, som ikke skal benægtes eller forsøges udjævnet, men der er også fælles-træk, det må vi ikke glemme. Som mænd og kvinder kan vi møde hinanden på en rigere måde, både fysisk og psykisk, hvis vi tør vedkende os, at vi har begge køns træk i os, blot i forskellig grad. Og vi kan bedre møde de kønsfæller, vi synes skiller sig ud fra normen, det sædvanlige, hvis vi møder dem med en forståelse af, at vi er på fælles grund, at sådan kunne jeg også selv have været, hvis mine betingelser havde været anderledes.

Men det er ikke blot et spørgsmål om tolerance, om at tåle dem, der er anderledes. Der er en stor rigdom i at vi ikke alle er ens, at vi netop er så forskellige.

Den, der er anderledes, kan fungere som et forstørrende spejl, vise os muligheder for hvordan livet også kan være, hvilke muligheder, det også rummer. De seksuelle minoriteter kan hjælpe andre til at bryde med alt for stive kønsroller, alt for strammende forestillinger om hvad det vil sige at være mand og kvinde.

Kønsrolle og kønsidentitet

For en del mennesker er de ikke let at leve op til den kønsrolle, som omgivelserne eller de selv forventer. For mænd at virke »mandige«, for kvinder at være »kvindelige«. Dog er det måske i vores del af verden blevet lettere end det var før, kønsrollerne er blevet mere rummelige og varierede. Men vi ser jo samtidig, at i andre dele af verden, fx i visse islamiske lande, er kønsrollerne skarpt afgrænsede og at disse tendenser i de senere år er blevet yderligere accentuerede. Kønsrollen er noget, der skifter med tiden og med omgivelserne, noget tillært, ikke noget naturgivet.

Vil man have en definition, og det kan være nyttigt nok, kan *kønsrolle* defineres som alle de sider af en persons adfærd, fremtoning og holdninger, der tjener til udadtil at markere, at der er tale om en dreng/mand eller en pige/kvinde. Og kønsrollen kan bruges både til provokation og camouflage.

Sædvanligvis er der vel stort set overensstemmelse mellem ens kønsrolle og ens kønsidentitet, ens opfattelse af sig selv som hørende til enten det ene køn eller det andet. Ved *kønsidentitet* forstår man den opfattelse, man har af sig selv som tilhørende det ene eller det andet køn uanset hvilken kønsrolle man udadtil, frivilligt eller ufrivilligt, præsenterer og søger at tilpasse sig. Kønsidentiteten er utvivlsomt noget meget mere fundamentalt end kønsrollen, mindre et valg end en skæbne.

Når man beskæftiger sig med kønsrolle og kønsidentitet kan det også være nødvendigt at se på valg af seksualpartner. Som bekendt kaldes dem, der helt eller overvejende føler sig tiltrukket af det modsatte køn (bedre: det *andet* køn, men for klarhedens skyld benyttes betegnelsen »modsat«) for heteroseksuelle, hvor hetero betyder anderledes, modsat. Mens vi kalder dem, der helt eller overvejende føler sig tiltrukket af deres eget køn for homoseksuelle, hvor homo betyder samme, lige. Begrebet bisexualitet må vi lade ligge, det vil snarere øge forvirringen end mindske den. Og forvirringen er stor nok på dette område.

Mange vil være tilbøjelige til stereotyp at sætte lighedstegn mellem kønsrolle og sexuel driftsretning. Forestille sig at maskuline mænd automatisk er heteroseksuelt orienterede, mænd i kvindetøj altid er bøsser. Bliver de ved med tro det, vil de komme ud for mange overraskelser.

Kønsrolle, kønsidentitet og sexuel driftsretning kan kombineres på alle mulige måder. Det vil vi se lidt nærmere på.

Mænd i dametøj m.m.

Skarpe skel findes ikke, ej heller entydige definitioner, når vi begiver os ind på et område befolket med mærkelige udtryk som »drags«, transvestitter og transsexuelle. Overgangsformer eksisterer og er – hvem ved? – måske de fleste. Vil man prøve at trække nogle afgrænsninger frem, bliver det noget i retning af følgende:

Drag's: En mand, der klæder sig i kvindetøj, kan på engelsk siges at være »in drag«. Ordet bruges sædvanligvis i en specifik betydning, nemlig som betegnelse for mænd, der på scenen optræder som kvinder, såkaldte kvindelige »impersonators« eller »drag queens«. Vi har ikke tilsvarende danske udtryk. At udtrykkene er engelske, er ikke så mærkeligt, for i England er der en særlig tradition for drag-shows.

Drag er driven gæk med kvinderollen, det er udlevering, afsløring. Det kan gøres kærligt eller fjendsk, afstandstagende eller indforstået, med større eller mindre talent og professionalisme, kan være morsomt og facetteret og give ny forståelse af spektret mandligt/kvindeligt, eller det kan gøres clichépræget og kedeligt indtil det fornærmende. Det gode drag-show's tiltrækning består bl.a. i at det på én gang kan udtrykke noget iboende hos både udøveren og tilskueren samtidig med, at der holdes en vis distance.

Transvestitisme er noget andet. Selve betegnelsen er fra 1910 og dannet af den tyske sexolog i Berlin, Magnus Hirshfeld. Trans vestitus betyder blot »modsat klædt«. Men en transvestit er ikke det samme som en »drag queen«, man kunne sige tværtimod. Transvestitten »klæder om« ud fra en bydende, indre nødvendighed, om man vil trang, der kommer til udtryk sommetider næsten på trods af al fornuft og imod vedkommendes ønske. Transvestitten løber ofte en stor social risiko i forhold til ægtefælle og børn, forældre, arbejdsplads og i det hele taget. Og transvestitisme er andet end blot at iføre sig det modsatte køns tøj, det er et mere eller mindre vellykket forsøg på at leve sig ind i kvinderollen og kvinders væsen. Der er ingen afstand som hos mænd i drag og alligevel er der en afstand forsvundet som transvestitten aldrig glemmer, at han er en mand i kvindeklaeder, i kvinderollen – realitetssansen er i behold. Og dog måske ikke hundrede procent hele tiden, men i hvert fald så snart han har brug for den. Iført kvindetøjet søger han at udlevere »det kvindelige i sig selv« og kan i kortere eller længere tid måske tro, at det lykkes. For transvestitten er der, modsat »drag'en« ikke tale om udlevering og han vil ofte betragte drags med ringe sympati, hvilket i og for sig er meget forståeligt. Alligevel forarges nogle mennesker over at minoritetsgrupperne indbyrdes ikke er mere tolerante end folk er flest. Tilhører man en minoritet, har man jo nok at slås med alene af den grund, og der kan vel derfor blive endnu mindre overskud til at »forstå« andre minoriteter, end der ellers er. I det hele taget kniber det jo med den almene

forståelse og accept. Bag antagelsen af at minoriteterne indbyrdes burde forstå hinanden og støtte hinanden ligger antagelig en formodning om, at hvis man selv ved »hvor skoen trykker«, så vil man også bedre kunne forstå andres udsathed som minoritetsgruppe. Men sådan forholder det sig nu ikke. Den spanske filmmand Luis Bunuel siger i sine erindringer ganske usentimentalt: »Som de fleste døve, holder jeg ikke så meget af de blinde«.

Mens drag-shows ofte spiller på det »campede«, en bestemt form for humor og manierethed med et bøsset præg, undgår næsten alle transvestitter dette, ja evner det måske slet ikke. Transvestitter vil ofte virke mere »seriøse« og »dydige«, nogle vil sige kedelige, end drags.

Hindres transvestitten i »at klæde om«, reagerer han med at føle sig utilpas, rastløs, ukoncentreret og nedtrykt, mens han falder til ro, så snart han får mulighed for at efterkomme sin trang. Nogle transvestitter klæder kun om nu og da, andre vil helst hele tiden være omklædte.

Transvestitisme ses kun hos mænd. Naturligvis ses kvinder i mandstøj, hvilket de kan have mange grunde til at iføre sig. Men en fuldstændig parallel, i psykologisk henseende, til mænds transvestitisme ses ikke hos kvinder.

Transsexualitet er noget helt tredje. Den transsexuelle er uvenner med sit biologiske køn og han søger at befri sig – i den udstrækning det er muligt – for de legemlige træk, der hele tiden minder ham om, at han ikke er den, han higer efter at blive. Med andre ord: han ønsker »at skifte køn« og er villig til at gennemgå alle mulige indgreb, operative, medicinske og kosmetiske, der kan ændre hans oprindelige fremtoningspræg til et mere eller mindre klart ideal i det modsatte køns skikkelse (her er virkelig tale om »modsat«). Men transsexualitet er ikke blot et ønske om at skifte køn – det er, eller kan i hvert fald også være, en trang til at være, blive begge køn, at kunne rumme det hele.

Transsexuelle mænd udtrykker afsky for deres mandlige kønsorganer og ønsker dem operativt fjernet. Bl.a. derved adskiller de sig klart fra mænd i øvrigt, både heterosexuelle, homoseksuelle og transvestitter.

Taler man med transsexuelle mænd vil de næsten altid fortælle, at for dem er et homoseksuel forhold ingen løsning. Som så mange andre mænd har de måske gjort visse homoseksuelle erfaringer, men blot for at finde ud af, at det ikke er der, de hører til og føler sig hjemme. Ofte spiller selve den seksuelle forbindelse, den genitale tilfredsstillelse, en underordnet rolle for denne mand. Han længes måske efter et nært forhold, inklusive fysisk kontakt, med en anden mand (ofte vil han fremhæve, at det skal være en ganske almindelig, »normal« mand, men det er der nu også mange homoseksuelle mænd, der ønsker sig), men at det han drømmer om har en mere almen karakter end det rent seksuelle og at det seksuelle kommer i anden eller tredje række. Og han vil med en indre logik hævde, at da han jo »er« kvinde –

omend ved et naturens lune spærret inde i en mands krop – er der ikke noget mærkeligt eller unaturligt i at han søger kontakt med en mand. Men man kan også høre transsexuelle mænd sige, at efter »kønsskiftet« vil de leve sammen med en kvinde og at de således opfatter sig selv som »lesbiske«. Første gang man hører en sådan udtalelse må man lige vende den et par gange. Men en vis logisk sammenhæng er der jo også i denne udtalelse, hvor aparte den end tager sig ud.

Transsexualitet findes også hos kvinder, omend måske ikke så hyppigt. Transsexuelle kvinder er på en række punkter i en parallelsituation til transsexuelle mænd. Men dog kun til en vis grad. Mens mange, antagelig de fleste, transsexuelle mænd i sexuel henseende er ret passive, fx masturberer de heller ikke så hyppigt som andre mænd og de hilser med tilfredshed, at deres evne til at få rejning og sædudtømmelse aftager under behandling med kvindelige kønshormoner – så er transsexuelle kvinder sædvanligvis i sexuel henseende ret aktive og opnår ofte god orgasmisk tilfredsstillelse sammen med andre kvinder. Transsexuelle kvinder kan ligne transsexuelle mænd i, at de ikke ønsker at seksualpartneren skal berøre deres kønsorganer, hverken bryster eller klitoris, og de vil ofte søge at gennemføre kønsakten sådan som de mener, mænd gør det, d.v.s. som den »aktive« og dominerende part. Jeg mindes derimod ikke, at jeg har hørt en transsexuel kvinde sige, at hun efter kønsskiftet ville flytte sammen med en mand svarende til de transsexuelle mænd, der efter kønsskiftet vil leve »lesbisk«. Selvom der er ligheder mellem transsexuelle mænd og kvinder, er der også adskillige forskelle, som det dog vil føre for vidt at komme ind på i denne sammenhæng.

Lad os vende tilbage til begreberne kønsrolle, kønsidentitet og valg af seksualpartner.

For alle de omtalte tre grupper: drags, transvestitter og transsexuelle gælder, at de antager en anden kønsrolle end den sædvanlige. Med hensyn til kønsidentitet gælder for drags, at nogle føler sig som mænd, andre har en usikker kønsidentitet, og nogle ønsker at skifte køn eller har undergået kønsskifte. Nogle drags er homoseksuelle, andre heteroseksuelle og nogle har nok i sig selv og er nærmest uden seksuelle tilskyndelser.

Går vi over til transvestitterne er det allerede antydnet, at der ofte er tale om mænd, der gifter sig og får børn som så mange andre mænd og at de i sexuel henseende føler sig tiltrukket af kvinder. Mange transvestitter føler absolut ikke nogen homoseksuel dragning og bliver vrede og krænkede, hvis de antages for at være skjult eller åbenlyst homoseksuelle. M.h.t. kønsidentitet vedgår mange transvestitter, at de i perioder af deres liv har overvejet kønsskifte, men atter er vejet tilbage derfor og at de nu helt og fuldt føler sig som mænd.

De transsexuelle har derimod både en ændret kønsrolle og kønsidentitet og

vælger sig sædvanligvis seksualpartnere af samme biologiske køn. Men de afviser at være homoseksuelle.

Kønsskifte

Kønsskifte er et forførende udtryk. Man kan ikke skifte køn. Derimod kan man ved hjælp af hormoner og plastikkirurgiske indgreb m.m. omforme kroppen, så den i det ydre kommer til at ligne det andet køn. Naturligvis med mere eller mindre overbevisende resultat alt efter udgangspunktet. Men i en del tilfælde kan der opnås nydelige resultater, så det kan være vanskeligt at se, at et kønsskifte har fundet sted. Dog vil måden at gå på, hele kropssproget, fødder og hænder samt for mænds vedkommende stemmen ofte røbe det oprindelige kønstilhørsforhold.

Mænd får fjernet penis og testikler og af bløddelene tildannes skede og kønslæber. Sommetider bliver der indlagt brystproteser. Skægget fjernes gennem diathermi, hvilket er en langvarig, smertefuld proces. Hos kvinder sker der gerne en operativ fjernelse af brystvævet, sommetider bortopereres æggestokke og livmoder, i enkelte tilfælde tildannes en penis, der dog ikke kan komme til at fungere helt som en mands. Mandlige kønshormoner til kvinder giver dem ofte en tilfredsstillende skægvækst og en dybere stemme.

Der må ofte flere operative indgreb til og der kan komme visse komplikationer. Mennesker, der undergår kønsskifte, overraskes ofte ubehageligt over hvor omfattende indgreb, der er tale om, skønt de forinden var blevet grundigt orienteret derom.

Kønsskifte er ikke noget man løber til. Forinden kræves en flere år varende observationsperiode i samarbejde mellem mange faggrupper. Udover det lægelige og psykologiske er en social omstillingsproces nødvendig. I Danmark er det Justitsministeriet, der giver tilladelse til »kønsskifte« (formelt til kastrationen). Det gør Justitsministeriet først efter samråd med Retslægerådet, der igen udtaler sig på grundlag af en omfattende erklæring udarbejdet af det team, der har observeret den, der ønsker kønsskifte og som selv har skrevet en ansøgning derom. I nogle lande er det lettere at få kønsskifte, fx i England og i USA og enkelte steder kan man få det gjort, blot man kan betale for indgrebene – men det er særdeles bekosteligt og sker ikke alle steder under betryggende forhold. Efter et kønsskifte får man tildelt et nyt personnummer og kan vælge sig et eller flere nye fornavne svarende til ens nye kønstilhørsforhold.

Mænd, der har skiftet køn til kvinde, kan sædvanligvis bagefter gennemføre samleje med en mand. Selve det seksuelle udbytte er ofte beskedent, dog hævder enkelte, at de kan opnå orgasme. Kvinder, der skifter køn til mand, bevarer sædvanligvis evnen til sexuel tilfredsstillelse, idet deres klitoris og kønslæber jo er

intakte. Den penis, de evt. har fået tildannet er dog ikke sexuel følsom, men kan have stor psykologisk betydning for dem.

Det er ret få, der har undergået kønsskifte i Danmark siden den amerikanske soldat George Jorgensen blev til Christine Jorgensen i begyndelsen af 1950'erne. I alt drejer det sig om 60–70 personer, deraf ca. $\frac{2}{3}$ fra mand til kvinde. Betydeligt flere har ønsket kønsskifte, men har opgivet igen. Enkelte, hvor mange ved vi ikke med bestemthed, har fået indgrebene foretaget i udlandet og er evt. blevet efterbehandlet i Danmark. Nogen fortryder kønsskiftet, men er det først gjort, kan det ikke gøres om. Vi ved at andre, omend de ikke fortryder, så dog skuffes, det har ikke ført til de omfattende ændringer i deres tilværelse, som de havde forventet. »Nu er jeg ingenting, hverken det ene eller det andet«, kan man høre dem sige. Nogle få har begået selvmord i deres skuffelse over hvad kønsskiftet medførte – det løste ikke deres problemer, men øgede dem.

Man kan naturligvis spørge, hvorfor man overhovedet foretager kønsskifteoperationer her i landet, når det kan gå så galt. Der er da også mange lande, hvor indgrebene slet ikke kan gennemføres.

Svaret er dels, at man efterhånden med ret stor sikkerhed kan skelne mellem de tilfælde, hvor et kønsskifte har god udsigt til at være til hjælp, og de mange, hvor det modsatte er sandsynligt. Endvidere, at i nogle tilfælde har vedkommende så mange kvaler med sit aktuelle kønstilhørsforhold, men også så realistiske forventninger om hvad et kønsskifte kan udrette og en sådan psykisk stabilitet, at man – trods alt, hvad der kan tale imod at foretage den slags indgreb – alligevel må mene, at han/hun vil kunne få en bedre, mere hel og tryk tilværelse efter et kønsskifte end under de gældende omstændigheder. Samtidig ved man, at psykiatrisk eller psykologisk behandling ikke er til afgørende hjælp for disse mennesker. Vi lever i et højtudviklet, velhavende land, hvor der er tradition for at alle lidende ydes den bedst mulige hjælp. Blandt disse lidende er også de mennesker med svære, mangeårige kønsidentitetskonflikter, vi kalder transsexuelle og hvoraf et mindretal kan få en mere tilfredsstillende tilværelse, hvis vi efterkommer deres ønske om at »skifte køn«.

Preben Hertoft

Christine Jorgensen Et stykke Danmarkshistorie

Mange kan endnu huske de bemærkelsesværdige dage i begyndelsen af halvtredserne, da Danmark kom på avisforsiderne verden over, fordi en ung amerikaner med danske forældre havde gennemgået en kønsskifteoperation på Rigshospitalet, og derefter kaldt sig Christine Jorgensen. Vi danskere blev udråbt til at være noget af det mest tolerante og frisindede – en sandhed med modifikationer. Hormonforskeren dr. med. Christian Hamburger der var stærkt involveret i hændelsesforløbet hælder mere til den opfattelse, at det i højere grad var tilfældigheder end tolerance, der gjorde sig gældende. Christine Jorgensen mødte nogle forstående mennesker (bl.a. Christian Hamburger) på et rigtigt tidspunkt, da hun – faktisk kun for at besøge sine slægtinge – mellemlandede i Danmark, på vej til Sverige for at blive opereret!

Hvis man skal beskrive et stykke Danmarkshistorie, samtidig med at man diskuterer emnet kønsidentitet, kan man således ikke komme udenom Christine Jorgensen. Men hun var ikke let at finde. Det tog faktisk over et år, før jeg fandt frem til hendes korrekte adresse i USA – og med den var alle problemer langt fra løst.

Følgebreve, fra bl.a. Christian Hamburger, skulle understrege vigtigheden af hendes deltagelse. Han skrev til slut i sit brev: »I thank you in advance for your favourable reaction to my request and send you my best wishes and warmest regards, your old friend, Christian Hamburger«.

Christine Jorgensen levede op til forventningerne, hun foreslog oven i købet at komme til Danmark for at deltage i filmen: »Your letter and those of Dr. Hamburger and Dr. Hertoft have just arrived into my hands, I will, of course, be delighted to add my bit to your film. Please send me particulars. I expect you would want me to come to Denmark. It would be fun to wander again in the paths that I followed back in the fifties«. Da jeg senere fik lejlighed til at kontakte hende telefonisk, udbrød hun: »Denne telefonsamtale har jeg ventet på i 30 år.«!

Der var da gået 31 år, 1953–84, fra hun forlod Danmark som »en ny kvinde«, og til at hun skulle vende tilbage til landet, for at opleve de så omtalte begivenheder først i halvtredserne.

Lægerne Christian Hamburger og Georg Stürup (psykiateren der havde presset daværende justitsminister Helga Petersen til at give tilladelse til kastration) havde allerede på et tidligt tidspunkt ladet sig interviewe, men hvor var alle de mennesker, der havde omgivet og hjulpet Christine Jorgensen på forskellig måde, da hun var i Danmark?

Navnene fandtes i hendes erindringsbog, men mange af personerne var ikke

unge i halvtredserne, så chancen for at møde dem i levende live i firserne var ikke overvældende.

Som så ofte bliver man overrasket. De mest betydningsfulde var alle i live, med undtagelse af den yngste – Miss Danmark 1952.

Christine Jorgensen havde som mand – George Jorgensen – ernæret sig som fotograf. Det var også hans erhverv først i halvtredserne, da han boede i Danmark. Han bragte 16 mm farvefilm til landet som den første, og kom således til at fotografere en Danmarksfilm i farver, hvilket var en virkelig nyhed dengang. En af hans mest trofaste modeller var Hanne Sørensen, pigen der senere blev Miss Danmark 1952 – utvivlsomt hjulpet af George Jorgensen. Hun døde i 1980 kun 48 år gammel.

Men hvem kunne ellers hjælpe med at kaste lys over de begivenhedsrige dage før og efter 1. december 1952, da nyheden om George Jorgensens »transformation« til Christine Jorgensen blev verdenskendt.

Edna Juncker Jensen, på det tidspunkt gift med Jens Juncker Jensen – Danmarks førende portrætfotograf – var den første der meldte sig. I Juncker Jensens butik på Strøget havde den unge George Jorgensen søgt om arbejde, og mod at videregive sin viden om farvefotografiet, fået lov til at benytte forretningens fotografiske atelier. Familien havde hjulpet Christine Jorgensen umiddelbart efter operationen, og Edna Juncker Jensen var blevet en god veninde for Christine Jorgensen. Hun var den første til at låne Christine Jorgensen en kjole, og fortæller levende om den dag Christine Jorgensen havde iført sig samme kjole på en gåtur gennem Tivoli. En soldat havde piftet efter dem – Christine Jorgensen havde vendt sig om, og spurgt Edna Juncker Jensen: »Var det pift tilegnet mig eller dig?«. Edna Juncker Jensens svar kom prompte: »Naturligvis piftede han efter dig«!

Christine Jorgensen har danske aner, dvs. der findes en dansk familie, som hendes forfædre forlod da de udvandrede til Amerika. Lona Ziegler, en ældre livskraftig og varm kvinde, repræsenterer resterne af denne danske familie.

Hun var derfor en af dem George Jorgensen hurtigt opsøgte, da han ankom til Danmark i halvtredserne, og en af dem Christine Jorgensen har holdt kontakt med i de tredive år der skulle gå før hun kom tilbage til Danmark. Det var naturligvis også et af de første mennesker Christine Jorgensen bad mig om at kontakte, da hun forberedte sin ankomst.

Den sidste brik i spillet var Else Sabroe, George Jorgensens værtinde i den lejlighed i Næstvedgade, hvor han boede under det meste af sit ophold i Danmark. Hun udlejede dengang værelser til studerende. En ung kvinde der havde værelset før George Jorgensen blev smidt ud, for som Else Sabroe sagde: »Man kan ikke sove med alle de herbesøg«! Derfor søgte hun efter en fredelig ung mand, der helst skulle komme fra England. George Jorgensen var fra Amerika, men blev accepteret.

Else Sabroe fortæller endnu engang om sit første møde med George Jorgensen:

»Det ringede på, og op ad trappen kom der en ung mand hvis hoved var dækket med gaze. Jeg fandt senere ud af, at han havde fået sine ører opereret ind til siden af hovedet. Han var synlig nervøs, og røg frygtelig mange cigaretter, medens vi talte sammen. Endelig fortalte han, at han var ved at blive lavet om fra mand til kvinde – det overraskede mig egentlig ikke«!

Vi sidder i hendes lejlighed, der ikke er blevet væsentlig forandret siden George Jorgensen lejede værelset ved siden af køkkenet. Efter operationen skaffede hun tøj til den dengang fattige Christine Jorgensen, og hjalp hende med at sy det om så det passede hende. Da Christine Jorgensen engang havde beklaget sig over at hendes hænder var for store, svarede Else Sabroe: »Se på billedet af Jomfru Maria derovre, hendes hænder er også store, men det er ikke det der betyder noget. Det er formen! Og dine hænder er velformede«.

Den 4. maj 1984, kun 7 dage før det havde været 34 år siden, at båden »Stockholm« anløb Københavns Havn den 11. maj 1950 medbringende George Jorgensen, landede en Boeing 747 fra SAS med Christine Jorgensen i Kastrup Lufthavn. Da næsten alle havde forladt flyet, gik en SAS funktionær ind i maskinen for at hente hende. Han kom ud, rystede på hovedet: »Hun er ikke ombord på flyet«, sagde han så. Et øjeblik efter kom en midaldrende amerikansk dame ud, klædt i rødt, med et par minkpelse over armen – Christine Jorgensen. I ankomsthallen ventede psykiateren Georg Stürup med en stor buket røde roser. Trods en fremskreden sygdom havde han vovet sig ud i den travle lufthavn. Da hun så ham, komplimenterede hun ham således: »We may not have invented the sexual revolution, but we sure gave it a kick upstairs«!

Mødet med Hanne

De fleste vil nok have svært ved at forestille sig følgende situation: Man sidder i en velpresset blå herrejakke, og prøver at føre en rimelig konversation med 25 granvoksne mænd i dametøj. Dette var nødvendigt for at komme i kontakt med en gruppe transvestitter, en forudsætning for det pæne og meget teoretiske oplæg til en film, jeg havde skrevet et par måneder før, men samtidig en overraskende og meget lærerig oplevelse. Når man kommer udefra, med sin overfladiske lærebogsviden, kan man godt få lidt af et chok. Jeg var tvunget til at acceptere tingenes tilstand, til at pakke mine fordomme helt ind i jakkeforet, og erkende, at her var jeg den lille – her er ensbetydende med et stort klublokale for heteroseksuelle transvestitter, hos *Phi Pi Epsilon*, der ligger i centrum af København. Klubben består af to store rum, et rektangulært med borde og stole der fungerer som mødelokale, og et mindre rum i kælderens indrettet med bl.a. billard og en lille bar.

I det næste år fik jeg lov til at sidde i en krog af lokalet til deres månedlige møder.

På den måde blev jeg langsomt mindre fremmed for dem, og vandt en tillid der senere skulle vise sig uvurderlig.

Jeg fik mulighed for at overvære, hvordan de fleste personer kom som mænd, og i klubbens kælder klædte sig i kvindetøj. Hvordan mange der før havde været bange for den generende indblanding udefra, frivilligt kom hen til mit hjørne, og begyndte at fortælle om de ellers så godt skjulte hemmeligheder. Men jeg fik også lejlighed til at se en humor og distance til tingene, der var beundringsværdig. Dette kom bl.a. til udtryk ved, at et par transvestitter i en sen natte-time, i klubbens kælderbar, tog deres paryk af, og afslørede en sparsomt behåret, eller helt bar, isse.

Det var ved sådant et møde i *Phi Pi Epsilon*, at jeg første gang fik øje på Hanne. Hanne ligner en kraftig kvinde sidst i halvtredserne: fyldigt ansigt med tunge øjenlåg, en dybrød mund, og en let permanentet mørkeblond paryk. Det var let at se, at hun tiltrak sig en del af de tilstedeværendes opmærksomhed. Hun sad på en barstol i kælderlokalet, og afleverede en række vittigheder i en forrygende fart – til alles begejstring. Denne umiddelbare charme, kombineret med en stor menneskelig udstråling, fortalte mig straks, at Hanne var den rigtige person til at formidle historien om en transvestit videre til andre. Hanne var i begyndelsen ikke særlig tilnærmelig. Hun havde sine egne grunde til at holde tilbuddet om deltagelse i filmen ti skridt fra livet. Som hun så rigtigt sagde:

»Jeg kalder mig selv for Hanne, jeg hedder Hanne Rasmusen, jeg er Hanne Rasmusen, det står der i mit pas jeg har som pige«.

Der gik faktisk et godt stykke tid, før Hanne selv var overbevist om det rigtige i at medvirke. Hun var usikker på omgivelsernes reaktion – en forståelig frygt, når man som Hanne, i kraft af et job som taxachauffør, møder mange nye mennesker hver eneste dag.

Hannes liv havde været lige så farverigt, som hendes udseende antydede. En opvækst i et højere middelklasse miljø i de nordlige forstæder til København, gav starten på en karriere som direktør for en stor fødevarefabrik. Et job han mistede, da fabrikken en dag blev inficeret med skadelige bakterier, og produkterne derfor i en periode var værdiløse. Han mener selv, at hans transvestittiske trang for alvor meldte sig i denne periode. »Mine nerver var under så stærkt pres, at jeg pludselig befandt mig på Kongens Nytorv i min kones tøj med en seksløber i tasken, for jeg var jo skidebange«. Hanne kan ikke lade være med at smile, når hun fortæller denne tragikomiske historie.

I dag lever Hanne i en toværelses lejlighed på Nørrebro, er fraskilt, far til 3 børn, og ernærer sig ved taxakørsel.

Thomas E. Holck *Den sidste person*

Der findes ikke mange kvinder, der er blevet til mænd, selvom tallet forholds-mæssigt er steget. Derfor er det ikke specielt let at komme i kontakt med en sådan person. Transsexuelle kvinder adskiller sig også fra transsexuelle mænd på flere punkter. De har en lesbisk baggrund, som de ofte gerne vedkender sig. De er ofte udadvendte – og måske det man kan kalde »pseudomaskuline«, dvs. de opfører sig som de forestiller sig »rigtige« mænd opfører sig.

Nogle lever i et ægteskab sammen med en kvinde, og ønsker derfor ikke at stå frem offentligt – ofte af frygt for de sociale konsekvenser. At Thomas Holck deltog i denne sammenhæng var nærmest et rent lykketraf. Han havde henvendt sig til et forlag med en selvbiografisk bog, og var derved kommet i kontakt med forfatterne af denne bog.

Det er ikke let at sige, hvad der fik ham til at tage et så afgørende skridt som at deltage i et projekt som dette, men en dag stod han i Rigshospitalets Poliklinik og introducerede sig selv.

Ingen af de tilstedeværende i rummet havde gættet, hvem han var, før han sagde sit navn. Middelhøjde, stort fuldskæg solbrændt og en rimelig maskulin stemme, gjorde det nærmest umuligt at gætte sig til sagens rigtige sammenhæng, når man betragtede ham. Han var genert, og kom kun langsomt i gang med at kommunikere. Men den aften da han skulle redegøre for sit liv, talte han længe og detaljeret om det udviklede forløb.

Han blev født under krigen som Lis Marian Andersen, og boede en stor del af sin barndom hos bedsteforældrene, der senere adopterede den unge Lis. En katolsk skole dannede baggrund for opdragelse og uddannelse. I den periode betød religion meget for Lis, men interessen for andre kvinder havde også meldt sig. Som Thomas Holck selv siger: »Jeg løb efter kvinderne i kvarteret, fulgte efter dem når de gik hjem fra arbejde, og til sidst blev mine forfølgelser en ren lidenskab og en ulidelig plage for mine omgivelser«.

Efter studentereksamen begyndte Lis at flakke rundt. Hun havde mange løse forhold til piger, og begyndte i den periode at klæde og opføre sig som mand.

»Jeg har prøvet de lesbiske piger, men jeg bryder mig ikke om dem. Det eneste jeg bryder mig om, er ganske normale piger der gør og tænker normale ting, og som man kan komme sammen med og gå ud med, uden evigt og altid at blive overbegloet og få stillet sjofle forslag. Men for at komme dertil må man være en mand«.

Lis forandrede navn til Eli (som både er registreret som pige og drengenavn), og fik sit første job som mand hos Postvæsenet i afdelingen for udenlandsk pakkepost. I

1968 blev der givet tilladelse til kønsskifte, og Eli skiftede nu navn til Thomas med efternavnet Holck.

»Jeg taler en del om min krop gennem årene. Det er fordi jeg aldrig har kunnet enes med den. Krop betyder en hel del for mig. Ikke så meget andres som min egen. Den er den ydre manifestation på et kønsskifte, og dens »façon« er meget vigtig. Heldigvis har jeg aldrig været typen til at have mægtige kødfulde hofter og tykke ben, men på den anden side har jeg heller ikke de kraftige skuldre, og overarme, der følger med. Jeg er nærmest spinkel, og mine skuldre kan lige klare at se ud over hofterne.«

Thomas har siden været gift to gange. Han bor i dag hos sin franske kone i Toulon, og rejste til Danmark for at deltage i projektet. Her fik han også mulighed for at møde Christine Jorgensen, at bringe dem sammen var meget sigende, både for os som tilskuere, og ikke mindst for dem selv. Meget få uindviede ville have gættet, at disse to mennesker før deres »transformation« havde været i besiddelse af den andens køn, i hvert tilfælde fysisk.

Til sidst gik transvestitten Hanne ned ad Frederiksberg Allé sammen med Christine Jorgensen og Thomas Holck. Tre mennesker der basalt er så forskellige – både i det ydre, socialt og menneskeligt, men samtidig er de repræsentanter for dette emne med dets store varierende spektrum. Man tænkte uvilkårligt på at her gik tre mennesker – biologisk set 2 mænd og 1 kvinde, men alligevel var det 2 kvinder og 1 mand der spadserede ned ad gaden. De ønskede hver især at give udtryk for en anden identitet end den de var født med, hver på deres måde. Som Merleau-Ponty siger: »Kroppen er ikke en genstand, den er en situation«!

Dragshowet »High Society«

De to drags der tilsammen udgør *High Society* er et godt eksempel på nutidig professionelt drag-show. Deres publikum er overvejende homoseksuelle mænd, ligesom de selv er homoseksuelle. De er meget forskellige fra en transvestit som Hanne, og gør bevidst nar af de kvindefigurer de efterligner. Deres forestilling bygger på det rent underholdende.

High Society er således en fjern slægtning til de *female* og *male impersonators* som har haft stor betydning for det mere moderne drama, og *female impersonators* stammer fra en tradition der går helt tilbage til det klassiske drama. I Athen, når man skulle fejre Dionysos, blev alle kvinderoller spillet af mænd. Selv når kirken i den tidlige middelalder skulle dramatisere sine ritualer, blev drenge og mænd klædt ud som kvinder.

Denne form for transvestitisme i teatret er ikke bare brugt som en komisk og

vulgær udtryksform (som man må sige *High Society* mere eller mindre repræsentere), det er optræden såvel som »efterligning«. Da puritanerne fik lukket teatrene 1642 i England, var det også begyndelsen til slutningen på den transvestitiske optræden i det seriøse teaters regi.

Men det absolutte højdepunkt i kunsten at give sig ud for det modsatte køn blev opnået i det japanske og kinesiske teater. Det traditionelle NO og KABUKI teater, sammen med Peking Operaen, er gode eksempler.

Der er kun ét sted transvestitisme stadig er accepteret som et naturligt element i den vestlige kulturs teater i dag – operaen. Også i COMEDIA DELL'ARTE indgår illusionen stadig.

MUSIC HALL og BURLESQUE shows i England inkluderede en komisk form for transvestitisme, formålet var at underholde. I 1860 og 1870 havde næsten alle kvindelige og mandlige optrædende et »drag« nummer i forestillingen. Forskellen mellem the MALE IMPERSONATOR (dvs. kvinden der optræder som mand) og the FEMALE IMPERSONATOR (dvs. manden der optræder som kvinde) er at kvinden aldrig er andet end det hun lægger op til, en feminin og ædel dreng, mens manden derimod er mere dramatisk. Idéen om en mandekrop og sjæl under det kvindelige kostume skaber associationer og frygt – hvor latteren måske er den bedste reaktion.

De mere groteske former for dragshows – som *High Society* – udviklede sig mellem de to verdenskrige. Mange nutidige drags tager hormoner, for derved at fremtræde mere overbevisende. Det gør dem til en slags latente transsexuelle, og fjerner dem meget langt fra den berømteste nutidige »Drag stjerne«, Danny La Rue. Hans optræden er bygget på, at man aldrig er i tvivl om, at han er en mand klædt ud som kvinde.

Teit Ritzau